

SA's Leading Past Year

Exam Paper Portal

You have Downloaded, yet Another Great
Resource to assist you with your Studies 😊

Thank You for Supporting SA Exam Papers

Your Leading Past Year Exam Paper Resource Portal

Visit us @ www.saexampapers.co.za

**SA EXAM
PAPERS**

basic education

Department:
Basic Education
REPUBLIC OF SOUTH AFRICA

NATIONAL SENIOR CERTIFICATE

GIREDI YA 12

XITSONGA: RIRIMI RA LE KAYA (HL)

PAPILA RA 3 (P3)

NYENYANYANA/NYENYANKULU 2016

MEMORANDAMU

TIMARAKA: 100

Memorandamu leyi yi na tipheji ta 13.

MAAVELO YA TIMARAKA**XIYENGE XA A: SWITSHURIWA SWA XITSALWANA: TIMARAKA TA 50**

VUNDZENI NA NKUNGUHATO	(VN) =	30
RIRIMI, XITAYILI NA VUHLERI	(RXV) =	15
XIVUMBeko	(X) =	<u>05</u>
NTSENGO		50

**XIYENGE XA B: SWITSHURIWA SWA XITSALWAMBIKO:
TIMARAKA TA****(25 x 2) = 50**

VUNDZENI, NKUNGUHATO NA XIVUMBeko	(VNX) =	15
RIRIMI, XITAYILI NA VUHLERI	(RXV) =	<u>10</u>
NTSENGO		25

XIYENGE XA A: SWITSHURIWA SWA XITSALWANA: TIMARAKA TA 50**XIVUTISO XA 1****1.1 Ndzi twa onge misava yi ngo pfuleka yi ndzi mita.**

Mukamberiwa u ta tsala xitsalwana a rungula hi ta siku leri a humeleriweke hi mhaka yo nyumisa swinene lero a kala a navela na leswaku misava yi ngo pfuleka a nghena.

A nga ha katsa leswi landzelaka:

- Siku na ndhawu laha swi humeleleke kona.
- Xivangelo xa leswi humeleleke.
- Lava va swi voneke loko swi humelela.
- Leswi a titwiseke xiswona.
- Dyondzo leyi a yi kumeke

[50]**1.2 Mphesamphesa wa mahelo ya n'hweti.**

Mukamberiwa u ta tsala xitsalwana a hlamusela hi siku leri ku nga va na mphesamphesa endhawini ya ka vona.

A nga ha katsa swin'wana swa leswi landzelaka:

- Nhlamuselo ya rito mphesamphesa.
- Siku na nkarhi lowu ku nga va na mphesamphesa lowu mukamberiwa a lavaka ku vulavula hi wona.
- Ndhawu laha mphesamphesa lowu a wu humelela kona.
- Swivangelo swa mphesamphesa lowu.
- Switandzhaku hikokwalaho ka mphesamphesa wo fana na lowu.
- Leswi nga endliwaka ku wu hunguta eka minkarhi leyi taka.

[50]**1.3 Vumundzuku bya mina endzhaku ka xikambelo xa giredi 12.**

Mukamberiwa u ta tsala xitsalwana a hlamusela leswi a nga ta swi endla loko o pasa xikambelo lexi a nga eku xi tsaleni.

A nga ha katsa swin'wana swa leswi landzelaka:

- Lomu a kunguhateke ku ya kona.
- Loko o amukeriwa kun'we na leswi a nga ta titwisa xiswona.
- Ku tikarhata ka yena.
- Ku fikeleleka ka milorho ya yena.
- Xifaniso xa yena xa le miehleketsweni tanihi munhu loyi a hlayiwaka exikarhi ka swidyondzeki.

[50]

1.4 'Vantshwa tanihi varhangeri va mundzuku hi vona va nga na vutihlamuleri byo hluvukisa tiko ra hina.'

Mukamberiwa u ta tsala xitsalwana a kombisa hilaha vantshwa tanihi varhangeri va mundzuku va nga vona va nga na vutihlamuleri byo hluvukisa miganga leyi va tshamaka eka yona.

A nga ha katsa swin'wana swa leswi landzelaka:

- Va ta vumba komiti leyi katseke swirho leswi nga na vutivi bya mintirho yo hambanahambana.
- Komiti leyi yi ta endla nkavelo lowu ringanaka wa timali to hluvukisa tiko.
- Yi ta tirha hi ku tshembeka na ku tshembana.
- Yi ta nyika mimbuyelo leyi nga na vuvonikeri.
- Tiko ra hina ri ta vuyeriwa.

[50]

1.5 'Palamente ya Afrika-Dzonga a ya ha ri na ndzhuti ku fana na khale.' Pfumela kumbe u kaneta mhaka leyi u ri karhi u seketela vonelo ra wena.

Mukamberiwa u ta tsala xitsalwana a nyika vonelo ra yena.

A nga ha katsa swin'wana swa leswi landzelaka:

Loko mukamberiwa a pfumela, a nga katsa leswi landzelaka:

- Maambalelo ya nkamafundza epalamente.
- Mpfumaleko wa nxiximo exikarhi ka swirho swa mavandla yo hambana.
- Ku paluxiwa ka swihundla swa vandla ra tipolitiki leri fumaka laha swi nga fanelangiki.
- Minjhekanjhekisano ya nkamafundza na mutshamaxitulu.

Loko mukamberiwa a kaneta a nga katsa leswi landzelaka:

- Ko va na nhlayo yintsongo leyi nga ambariki hi ndlela ya mafundza.
- I ntlawa wuntsongo wa vanhu vo karhi lowu nga xiximiki vurhangeri bya tiko.
- Ku va swihundla swa swirho swa palamente swi boxiwa swi endla leswaku ku va na vuvonikeri.
- Minjhekanjhekisano yo nkamafundza yi pfuna ku humesela erivaleni miehleketo ya swirho swa minhlangano leyin'wana ya tipolitiki.
- Njhekanjhekisano wu kona etipalamente hinkwato ta matiko ya misava.

[50]

1.6 1.6.1 **Mukamberiwa u ta xiyaxiya xifaniso lexi kutani a tsala xitsalwana a aneka mhaka leyi xi n'wi tiselaka yona emiehleketweni.**

Mukamberiwa u ta tsala xitsalwana hi xifaniso lexi kombisiweke ehansi ka 1.6.1.

U ta thya xitsalwana xa yena nhlokomhaka leyi faneleke. Xikombiso: Swicelwa hi swona phuphu ya ikhonomi ya tiko ra hina.

A nga ha katsa na swin'wana swa leswi landzelaka eka xitsalwana xa yena:

- Nhlamuselo ya swicelwa.
- Swicelwa leswi nga kona laha tikweni ra hina.
- Tindlela leti swi pfunetaka ha tona eku kuriseni ka ikhonomi ya tiko.
- Leswi vaakatiko va vuyeriwaka ha swona.
- Mpfuno wa swona eka ku vumba xinghana na matiko man'wana.

(Amukela ni miehleketeto yin'wana yo hambana na leyi.)

[50]

1.6.2 **Mukamberiwa u xiyaxiya xifaniso kutani a tsala xitsalwana a aneka mhaka leyi xi n'wi tiselaka yona emiehleketweni.**

Mukamberiwa u ta tsala xitsalwana hi xifaniso lexi kombisiweke ehansi ka 1.6.2.

U ta thya xitsalwana xa yena nhlokomhaka leyi faneleke. Xikombiso: Xikolo xa hina xi kuma nyiko yo hlawuleka ku suka eka ndzawulo ya dyondzo ya le xikarhi.

A nga ha katsa na swin'wana swa leswi landzelaka eka xitsalwana xa yena:

- Nkoka wa muendzi loyi eka vadyondzi.
- Xikongomelo xa ku endza ka yena.
- Ntsako lowu vadyondzisi na vadyondzi va veke na wona.
- Switshembiso swa vumundzuku bya vadyondzi eswikolweni hinkwaswo.

(Amukela ni miehleketeto yin'wana yo hambana na leyi.)

[50]

1.6.3 Mukamberiwa u ta xiyaxiya xifaniso kutani a tsala xitsalwana a aneka mhaka leyi xi n'wi tiselaka yona emiehleketweni.

Mukamberiwa u ta tsala xitsalwana hi xifaniso lexi kombisiweke ehansi ka 1.6.3.

U ta thya xitsalwana xa yena nhlokomhaka leyi faneleke. Xikombiso: Vatshwa, u nge va hambanyisi na rinqingho.

A nga ha katsa na swin'wana swa leswi landzelaka eka xitsalwana xa yena:

- Ku tirhisa tinqingho ku tihlanganisa na maxaka kun'we na vanghana va vona.
- ku kuma vuxokoxoko byin'wana byo hambanahambana byo yelana na mintirho ya xikolo.
- Ku kota ku xava swidzidziharisi na ku vona swifaniso na mahungu yo huma endleleni.
- Ku rhejisitara etikholeji, tithekinikhono na le tiyunivhesiti hi tona.
- Ku kombela tibasari ta tidyondzo leti va lavaka ku tinghenela enkarhini lowu taka.
- Ku tivisa vatswari na maphorisa hi makhombo lawa va nga tshukaka va hlanganile na wona.

[50]

XIYA:

- Tirhisa rhubiriki minkarhi hinkwayo loko u koreketa xitsalwana xa vutumbuluxi (Papila ra vu3, XIYENGE XA A).
- Timaraka to sukela eka 0 ku fikela eka 50 ti avanyisiwile hi tinhlamuselo ta 5 ta vuswikoti.
- Eka swilaveko swa Vundzeni, Ririmi na Xitayili, nhlamuselo yin'wana na yin'wana ya vuswikoti eka leta ntlhanu yi avanyisiwile hi swiyimo swimbirhi: xa le henhla na xa le hansi xikan'we na maavelo lawa ya tirhisiwaka ya timaraka.
- Xivumbeko a xi khumbeki hi xiyimo xa le henhla na xa le hansi.

RHUBIRIKI YA MAAVELO YA TIMARAKA EKA MAKOREKETELO YA XITSALWANA EKA RIRIMI RA LE KAYA [TIMARAKA TA 50]

Swilaveko		Vuswikoti byo hlawuleka	Vuswikoti bya le henhla	Vuswikoti byo amukeleka	Vuswikoti bya madyondza	Vuswikoti byo ka byi nga fikelelangi
VUNDZENI & MAKUNGUHATELO (Mahlamulelo na miehleketo) Maveketelelo ya miehleketo eka makunguhatelelo. Ndzemuko wa xikongomelo, vaamukeri va mahungu na mbangu. TIMARAKA TA 30	Xiyimo xa le henhla	28–30 -Mahlamulelo yo hlawuleka/lama tlhonthaka miehleketo na ku hundzisa eka leswi languteriweke. -Miehleketo ya vutlhari, leyi tlhonthaka miehleketo naswona leyi vupfeke. -Mahungu ya veketeriwile hi ndlela yo hlawuleka naswona ku na nkhlulukelano (nhlangano) ku katsa manghenelo, miri na masongelo/mahetelelo.	22–24 -Mahlamulelo lama vumbiweke kahle swinene. -Miehleketo leyi faneleke no tsakisa naswona yi kombisa vumbhoni byo va yi vupfile. -Mahungu ya veketeriwile kahle swinene naswona ku na nkhlulukelano (nhlangano) eka manghenelo, miri na masongelo/mahetelelo.	16–18 -Mahlamulelo lama amukelekaka. -Miehleketo leyi nga na nkhlulukelano na ku khorwisa. -Mahungu ya veketeriwile kahle naswona ku na nkhlulukelano (nhlangano) eka manghenelo, miri na masongelo/mahetelelo.	10–12 -Mahlamulelo ma na nkhlulukelano kun'wana. -Miehleketo a yi twisiseki naswona a yi kombisi vutitumbuluxeli. -Ku na vumbhoni byitsongo bya maveketelelo na nkhlulukelano wa mahungu.	4–6 -Mahlamulelo yo huhula. -Miehleketo yo hlanganahlangana yo ka yi nga kongomisi mhaka. -Mahungu yo huhula no vuyeleriwa. -Mahungu a ya veketeriwangi kahle naswona ya pfumala nkhlulukelano.

**RHUBIRIKI YA MAAVELO YA TIMARAKA EKA MAKOREKETELO YA XITSALWANA EKA RIRIMI RA LE KAYA [TIMARAKA TA 50]
(ku yisa emahlweni)**

Swilaveko		Vuswikoti byo hlawuleka	Vuswikoti bya le henhla	Vuswikoti byo amukeleka	Vuswikoti bya madyondza	Vuswikoti byo ka byi nga fikelelangi
		25–27	19–21	13–15	7–9	0–3
	Xiyimo xa le hansi	-Mahlamulelo ya xiyimo xa le henhla kambe lama nga riki na swihlawulekisi swa xitsalwana xo hlawuleka no tlhontlha miehleketo. -Miehleketo ya vutlhari no vupfa. -Mahungu ya veketeriwile hi ndlela ya vutshila naswona ku na nkhlukelano (nhlangano) eka manghenelo, miri na masongelo/mahetelelo.	-Mahlamulelo lama vumbiweke kahle. -Miehleketo leyi faneleke no tsakisa. -Mahungu ya veketeriwile kahle naswona ku na nkhlukelano (nhlangano) eka manghenelo, miri na masongelo/mahetelelo.	-Mahlamulelo lama amukelekaka kambe hungu a ri hlamuseriwangi ri twisiseka swinene. -Miehleketo yi na nkhlukelano lowu eneleke na ku khorwisa. -Mahungu ya veketeriwile kahlenyana naswona ku na nkhlukelanonyana (nhlanganonyana) eka manghenelo, miri na masongelo/mahetelelo.	-Mahlamulelo hakanyingi a hi lama ma kongomaka. -Miehleketo yi tala ku va leyi nga hlanganangiki na ku hlanganahlangana. -Ku hava vumbhoni lebyi kombisaka maveketelelo lamanene na nkhlukelano wa mahungu.	-A nga kalangi a ringeta ku angula ku ya hi nhlokomhaka. -Miehleketo hi leyi yi nga fanelangiki naswona a yi fambelani nakantsongo na nhlokomhaka. -A yi na nkongomo naswona yi pfuvapfuekile.

**RHUBIRIKI YA MAAVELO YA TIMARAKA EKA MAKOREKETELO YA XITSALWANA EKA RIRIMI RA LE KAYA [TIMARAKA TA 50]
(ku yisa emahlweni)**

Swilaveko		Vuswikoti byo hlawuleka	Vuswikoti bya le henhla	Vuswikoti byo amukeleka	Vuswikoti bya madyondza	Vuswikoti byo ka byi nga fikelelangi
RIRIMI, XITAYILI & VUHLERI) Thoni, rhejisitara, xitayili na ntivomarito swa fambelana na xikongomelo/ nkucetelo, vundzeni; Mahlawulelo ya marito. Matirhiselo ya ririmi na swiaki na milawu ya rona; mahikahatelo, ntivoririmi na mapeletelo.	Xiyimo xa le henhla	14–15 -Thoni, rhejisitara, xitayili na ntivomarito swa fambelana swinene na xikongomelo, vaamukeri va mahungu na mbangu. -Vutitshembi eka ku tirhisa ririmi naswona hi ndlela yo hlawuleka no tsakisa. -Xi koka rinoko naswona xi na thoni leynene no tlhavula. -Swihoxo swa ntivoririmi na mapeletelo a swi tali ku va kona. -Xi vumbiwile hi ndlela ya vutshila swinene.	11–12 -Thoni, rhejisitara, xitayili na ntivomarito swi fambelana kahle na xikongomelo, vaamukeri va mahungu na mbangu. -Ririmi hi leri faneleke naswona thoni leyi tirhisiweke hi leyi fanaka minkarhi hinkwayo. -Swihoxo swa ntivoririmi na mahikahatelo a swi talangi. -Xi vumbiwile hi ndlela ya vutshila.	8–9 -Thoni, rhejisitara, xitayili na ntivomarito swa fambelana na xikongomelo, vaamukeri va mahungu na mbangu. -Ririmi ri tirhisiwile hi mfanelo ku hlamusela mahungu. -Thoni hi leyi faneleke. -Ku tirhisiwile ririmi ro tlhavula ku tiyisisa vundzeni bya hungu.	5–6 -Thoni, rhejisitara, xitayili na ntivomarito a swi fambelani na xikongomelo, vaamukeri va mahungu na mbangu. -Matirhiselo ya ririmi i ya xiyimo xa madyondza swinene. -Thoni na dikixini a swi fambelani. -Ku na nkayivelo wa ntivomarito.	0–3 -Ririmi a ri twisiseki. -Thoni, rhejisitara, xitayili na ntivomarito a swi fambelani na xikongomelo, vaamukeri va mahungu na mbangu. -Nkayivelo wa ntivomarito wu endla leswaku mahungu ya nga twisiseki.
TIMARAKA TA 15		13 -Ririmi i ra xiyimo xa le henhla naswona ri na thoni leyi faneleke no tlhavula. -Swihoxo swa ntivoririmi na mapeletelo a swi tali ku va kona. -Xi vumbiwile hi ndlela ya vutshila.	10 -Ririmi ri koka miehleketo naswona hakanyingi ra vuyerisa. -Thoni hi leyi faneleke na ku vuyerisa. -Swihoxo swa ntivoririmi na mapeletelo i swintsongo. -Xi vumbiwile hi ndlela ya vutshila.	7 -Matirhiselo lamanene ya ririmi eka minkarhi yin'wana. -Hakanyingi thoni hi leyi faneleke kambe ku na nkayivelo wo tirhisiwa ka ririmi ro tlhavula.	4 -Ku hava matirhiselo lamanene ya ririmi. -Ku tirhisiwile swivulwa swo fana kumbe swintsongo leswi hambaneke. -Ku na nkayivelo lowukulu wa ntivomarito.	
XIVUMBEKO Swihlawulekisi swa xitshuriwa. Mavumbelo ya tindzimana na swivulwa.		5 -Mavumbelo ya nhlokomhaka i ya xiyimo xa le henhla swinene. -Vuxokoxoko lebyi hlawulekeke. -Swivulwa na tindzimana swi vumbiwile hi ndlela ya xiyimo xa le henhla swinene.	4 -Vuxokoxoko byi vumbiwile hi ndlela yo twisiseka. -Ku na nkahulukelano. -Swivulwa na tindzimana swa twisiseka naswona i swo hambanahambana.	3 -Ku vumbiwile vuxokoxoko lebyi faneleke. -Swivulwa na tindzimana swi vumbiwile hi ndlela leynene. -Xitsalwana xi sala xa ha twisiseka.	2 -Ku na timhakanyana to khomeka. -Swivulwa na tindzimana swi hoxekile. -Xitsalwana xa ha twisisekanyana.	0–1 -Ku pfumaleka timhaka leti lavekaka. -Swivulwa na tindzimana swi hoxekile. -Xitsalwana a xi twisiseki.
TIMARAKA TA 5						
MAAVELO YA TIMARAKA		43–50	33–40	23–30	13–20	0–10

XIYENGE XA B: SWITSHURIWA SWA XITSALWAMBIKO: TIMARAKA TA 25**XIVUTISO XA 2****2.1 PAPILA RA XIMFUMO**

Mukamberiwa u ta tsala papila a odela vatswari va yena minkumba yimbirhi, tiduvhete timbirhi, malakani, sete ya mathawula, makhetenisi, sete ya swo dya no dyela eka swona eka va ka Home Choice.

Mukamberiwa a nga ha boxa swin'wana swa leswi landzelaka eka papila ra yena:

- Tiadirese timbirhi.
- Nhlokomhaka na xiloso.
- Oda ya leswi vatswari va swi kombeleke.
- Emakumu ku va na ntsengo wa hinkwaswo.
- Vito na nsayino.

[25]**2.2 XIVIKO**

Mukamberiwa u ta tsala xiviko mayelana na swivangelo swa ku tsemekatsemeka ka mphakelo wa mati emugangeni wa ka vona.

A nga ha katsa na leswi swi landzelaka:

- Nhlokomhaka.
- Loyi xiviko xi kongomisiweke eka yena.
- Xikongomelo xa xiviko xa yena na swivangelo swa xiphiko.
- Leswi nga endliwaka ku ololoxa xiphiko lexi.
- Swibumabumelo na swisololo.
- Nsayino wa mutsari.
- Siku, n'hwetini na lembe.

[25]**2.3 NHLUTO**

Eka nhluto mukamberiwa a nga ha katsa na swin'wana swa leswi landzelaka:

- Vito ra filimi kumbe xitori na laha a xi voneke kona.
- Swimunhuhata na mapaluxelo ya hungu ra filimi kumbe xitori xa kona.
- Ku nga va na ku tirhisiwa ka mafenya.
- Mutsari wa nhluto u ta kombisa matitwelo ya yena mayelana na filimi/ xitori lexi a xi hlutaka.
- Vito ra mutsari wa nhluto ri ta va rona ro hetelela.

[25]

2.4 MBULAVULO/XIPICHI

Mukamberiwa u ta tsala mbulavulo/xipichi lowu a nga ta wu nyika hi siku ra nkhuvo wo tlangela xirho xa ndyangu lexi veke na xiave lexikulu eku hlanganiseni ka ndyangu wa ka vona.

Mukamberiwa a nga ha katsa na swin'wana swa leswi nga laha hansi:

- Nhlokomhaka.
- Ku xeweta nhlengeletano hi ku ya hi swiyimo swa vanhu.
- Ku khensa ku nyikiwa nkarhi wo vulavula hi mufambisi wa ntirho.
- Ku khensa vakunguhati va nkhuvo lowu.
- Ku ndhundhuzela xirho xa ndyangu na ku boxa leswi xi swi endleke.
- Ku xi khutaza leswaku xi ya emahlweni na mintirho leyo saseka.
- Ku khutaza vanhu hi ku angarhela ku endla swo fana na leswi endliweke hi xirho lexi.
- Ku khensa ku yingiseriwa na magimetelo ya mbulavulo wa yena.

[25]

2.5 PAPILA RA XINGHANA

Mukamberiwa u ta tsalela munghana wa yena papila a n'wi khongotela eka mhangu leyi n'wi humeleke.

Eka papila ra yena mukamberiwa a nga ha katsa na leswi landzelaka:

- Adirese yin'we evokweni ra xinene.
- Xiloso.
- Marito yo n'wi khongotela hi ku kongoma.
- Ku n'wi tiyisa nhlana na ku languta emahlweni.
- Nsariso.
- Vito.

[25]

2.6 INTHAVHIYU

Mukamberiwa u ta tsala inthavhiyu exikarhi ka yena tanihi mukomberi wa ntirho wa ku chayela xihahampfhuka na phanele ya vufambisi wa vuphatsamelo bya swihahampfhuka.

Mukamberiwa a nga ha katsa na swin'wana swa leswi landzelaka:

- Siku, nkarhi na ndhawu.
- Mavito ya swivulavuri.
- Ku xewetana.
- Swivutiso hi mufambisi wa vuphatsamelo bya swihahampfhuka.
- Tindhlamulo ta yena tanihi mukomberi wa ntirho.
- Swikhenso, swibumabumelo na switshembiso hi mufambisi wa phanele.
- Ku lelana.

[25]

XIYA:

- Tirhisa rhubiriki minkarhi hinkwayo loko u koreketa xitsalwana xa vutumbuluxi (Papila ra vu3, XIYENGE XA B).
- Timaraka to sukela eka 0 ku fikela eka 25 ti avanyisiwile hi tinhlamuselo ta 5 ta vuswikoti.
- Eka swilaveko swa Vundzeni, Nkunguhato na Xivumbeko, nhlamuselo yin'wana na yin'wana ya vuswikoti eka leta ntlanu yi avanyisiwile hi swiyimo swimbirhi: xa le henhla na xa le hansi xikan'we na maavelo lawa ya tirhisiwaka ya timaraka.
- Xivumbeko a xi khumbeki hi xiyimo xa le henhla na xa le hansi.

RHUBIRIKI YA MAAVELO YA TIMARAKA EKA MAKOREKETELO YA XITSALWAMBIKO XO LEHA EKA RIRIMI RA LE KAYA [TIMARAKA TA 25]

Swilaveko	Vuswikoti byo hlawuleka	Vuswikoti bya le henhla	Vuswikoti byo amukeleka	Vuswikoti bya madyondza	Vuswikoti byo ka byi nga fikelelangi
	13–15	10–12	7–9	4–6	0–3
VUNDZENI, MAKUNGUHATELO & XIVUMBEKO Mahlamulelo na miehleketo. Maveketelelo ya miehleketo eka makunguhatelelo. Xikongomelo, vaamukeri va hungu, swihlawulekisi/swiaki swa ririmi na mbangu.	-Mahlamulelo yo hlawuleka na ku hundzisa leswi a swi languteriwile. -Miehleketo ya vutlhari leyi vupfeke. -Vutivi byo enta bya swihlawulekisi swa muxaka wa xitshuriwa. -Matsalelo lawa ya nga humiki emhakeni. -Vundzeni na miehleketo swi vumbanile. -Nhlamuselo ya vuenti swinene naswona vuxokoxoko hinkwabyo byi seketela nhlokomhaka. -Xivumbeko lexi faneleke no va na nkhaqato.	-Mahlamulelo lamanene lama kombisaka vutivi lebyinene bya swihlawulekisi swa muxaka wa xitshuriwa. -Ku na ku kongoma mhaka – a ku na ku huma emhakeni. -Vundzeni na miehleketo swi vumbanile, swi hlamuseriwile kahle hi vuxokoxoko byo seketela nhlokomhaka. -Xivumbeko lexi faneleke lexi nga na swihoxo switsongo leswi onheke nkhaqato.	-Mahlamulelo yo ringanela lama kombisaka vutivi bya swihlawulekisi swa muxaka wa xitshuriwa. -Mhaka a yi kongomiwi hi ku hetiseka - ku na ku humanyana emhakeni. -Vundzeni na miehleketo swi vumbanile hi ndlela leyi amukelekaka. -Ku na vuxokoxoko byin'wana lebyi seketelaka nhlokomhaka. -Hi ku angarhela xivumbeko hi lexi faneleke kambe xi ri na swihoxo switsongo.	-Mahlamulelo ya madyondza lama kombisaka vutivinyana bya swihlawulekisi swa muxaka wa xitshuriwa. -Ku na ku kongomanyana kambe matsalelo ya huhula. -A hi minkarhi hinkwayo vundzeni na miehleketo swi vumbanaka. -Ku na vuxokoxoko byintsongo lebyi seketelaka nhlokomhaka. -Milawu ya xivumbeko yi tirhisiwe hi ndlela yo ka yi nga twisiseki. -Ku na swihoxo swo tala.	-Mahlamulelo a ya kombisi vutivi bya swihlawulekisi swa muxaka wa xitshuriwa. -Nhlamuselo a yi le rivaleni naswona yi humile swinene emhakeni. -Vundzeni na miehleketo a swi vumbanangi. -Ku na vuxokoxoko byintsongo swinene lebyi seketelaka nhlokomhaka. - A ku tirhisangi milawu ya xivumbeko leyi faneleke.

RHUBIRIKI YA MAAVELO YA TIMARAKA EKA MAKOREKETELO YA XITSALWAMBIKO XO LEHA EKA RIRIMI RA LE KAYA [TIMARAKA TA 25] (ku yisa emahlweni)

Swilaveko	Vuswikoti byo hlawuleka	Vuswikoti bya le henhla	Vuswikoti byo amukeleka	Vuswikoti bya madyondza	Vuswikoti byo ka byi nga fikelelangi
RIRIMI, XITAYILI & KU HLELA Thoni, rhejisitara, xitayili, xikongomelo/nkucetelo, vaamukeri va hungu na mbangu. Matirhiselo ya ririmi na swiaki na milawu ya rona; Mahlawulelo ya marito; Mahikahatelo na mapeletelo. TIMARAKA TA 10	9–10 -Thoni, rhejisitara, xitayili na ntivomarito swi fambelana swinene na xikongomelo, vaamukeri va hungu na mbangu. -Ku na nkhaqato wa ntivoririmi naswona wu vumbiwile hi mfanelo. -Swihoxo a swi kona.	7–8 -Thoni, rhejisitara, xitayili na ntivomarito swi fambelana swinene na xikongomelo, vaamukeri va hungu na mbangu. -Hi ku angarhela ku na nkhaqato wa ntivoririmi naswona wu vumbiwile hi mfanelo. -Ntivomarito wa kahle swinene. -Swihoxo a swi talangi.	5–6 -Thoni, rhejisitara, xitayili na ntivomarito swi fambelana na xikongomelo, vaamukeri va hungu na mbangu. -Ku na swihoxonyana swa ririmi. -Ku na ntivomarito wo ringanela. -Swihoxo a swi onhi nhlamuselo.	3–4 -Thoni, rhejisitara, xitayili na ntivomarito swo fambelananyana na xikongomelo, vaamukeri va hungu na mbangu. -Ntivoririmi wo pfumala nkhaqato wu tlhela wu va na swihoxo swo tala. -Ntivomarito wo kayivela. -Nhlamuselo a yi le rivaleni.	0–2 -Thoni, rhejisitara, xitayili na ntivomarito a swi fambelani na xikongomelo, vaamukeri va hungu na mbangu. -Swihoxo swi tele naswona ku na ku pfuvapfuvana ka timhaka. -Ntivomarito a wu fambelani na xikongomelo. -Nhlamuselo a yi twali nakantsongo.
MAAVELO YA TIMARAKA	22–25	17–20	12–15	7–10	0–5